

ovat kuitenkin olleet suhteellisen väljät: »muutamat keskeiset ja ehkä vaikutusvaltaisimmat filosofit». Teoksen esseissä pyritään tarkastelemaan naista koskevia käsityksiä, niiden liittymistä filosofisiin kokonaisnäkömyksiin ja filosofisiin perinteisiin sekä sitä miten filosofit ovat näitä käsityksiään argumentoineet. Teoksen tarkastelu lähtee antiikista ja päättyy 1800-luvulle. Kohteena on pelkästään miesfilosofien ajattelu. Syy lienee selvä: länsimainen ajattelutraditio ei nosta yhtään naista »keskeiseksi filosofiksi» eikä juuri mainitse naisfilosofiaa ennen 1900-lukua.

Kirjan toimittajat antavat esipuheessaan suppean katsauksen myös suomalaisten filosofien naiskäsityksiin, jota teemaa teoksessa jatkaa ainoastaan Erik Stenius Rolf Lagerborgin Platon-tulkintaa käsittelevässä artikkelissa. Platon ja Aristoteles ovat muutenkin näkyvästi esillä. Heidän ajatteluaan selvitetään peräti neljän kirjoittajan voimin. Lilli Alasella on molempien ajattelua laajahkosti luotaava kirjoitus. Steniusen näkökulma Sokrateeseen ja Ksantippaan Lagerborgin välityksellä ottaa vapauksia myös kaunokirjalliseen suuntaan. Simo Knuutila taas tutkii verraten laajasti Platonin ja Aristoteleen argumentaatiota luodakseen näkökulman stoalaisuuden ja varhaiskristillisten kirjoittajien kautta Plotinokseen päätyen Tuomas Akvinolaista koskeviin huomioihin. Ilkka Patoluodolle Aristoteles on ns. vanhaeurooppalaisen poliittisen ajattelun alku. Patoluoto tarkastelee tämän perinteen kehitystä Tuomaan ja Hegelin teorioissa. Antiikista ja perinteisestä ajattelusta annettu kuva täydentyy Jussi Tenkun kokoamalla sitaateilla kirkkoisien naisia koskevista huomioista.

Teoksen jälkiosassa käsitellään liberalismiin ja eräiden Uuden ajan yksittäisten ajattelijoiden naisia koskevia ajatuksia. Juhani Pietarinen tutkii naisen oikeuksia varhaisen liberalismiin edustajien (Hobbes, Spinoza, Locke) teorioissa. Jukka Kilpi ja Matti Sintonen jatkavat liberalismiin tradition tarkastelua kohteenaan J. S. Millin elämä ja hänen naista koskevat käsityksensä. Patoluoto esittelee vielä Rousseauin naiskuvaa ja Leila Haaparanta Nietzscheä ajattelua. Teoksen päättää Terhi Lumme tarkastellen naiskysymystä Marxilla ja Engelsilla sekä niitä virheellisiä tulkintoja, joita heidän naisnäkömyksestään on esitetty. Tässä kirjan laajimmassa artikkelissa lienee ns. naistutkimuksen kannalta yksi mielenkiintoisimpia kohtia: ehdotus naisten ongelmien ja sukupuolten välisten suhteiden tutkimuksen viitekehyykseksi. Keskustelua feministien kanssa käydään myös Alasen ja Pietarisen artikkeleissa.

Platonin ja Aristoteleen osalle tullut laaja huomio ei välttämättä täysin toistoa eikä tulkintaerimielisyyksiä, vaikka teeman kannalta on tietysti mielenkiintoista Platonin ja Aristoteleen ajattelun huolellinen vertailu. Samassa yhteisössä eläneet opettajat ja oppilaat päätyivät varsin erilaisiin johtopäätöksiin miehen ja naisen olemuksesta sekä heille soveltuvista yhteisöllisistä tehtävistä. Varsinkin Aris-

Alanen, Lilli & Haaparanta, Leila & Lumme, Terhi (toim.): **Nainen, järki ja ihmisarvo**. WSOY, Porvoo 1986. 349 s.

Kolme suomalaista naisfilosofiaa ovat saaneet mukaansa joukon miesfilosofiaa pohtimaan filosofisessa ajattelussa esiintyneitä naiskäsityksiä. Tarkastelun kohteena ovat eräät länsimaisen filosofian klassikot. Valinnan perusteet

toteleen ajatukset ovat vakiintuneen käsityksen mukaan vaikuttaneet poikkeuksellisen paljon myöhempiin ajattelijoihin. Sen sijaan voi olla rohkeaa väittää, että Platonin naista koskevat johtopäätökset (huipentumana hallitsevan luokan seksuaalinen kommunismi) ovat olleet vaikutusrikkaita, mutta toisaalta hänen radikaali näkemyksensä miesten ja naisten yhtäläisistä kyvyistä on kyetty tavoittamaan vasta uusimman ajan keskusteluissa.

Vaikka Platonin ja Aristoteleen kirjoitusten kestävät ainekset oikeuttavat heihin suunnattua laajaa huomiota, on valitettavaa, että kolmas antiikin traditioista lähtenyt, myös varsin kestäväksi osoittautunut traditio, kristinusko, joutuu kärsimään huomion puutteesta näiden kahden vanavedessä. Kyse voi olla osin rajanvedosta filosofian ja teologian välillä, mutta toisaalta myös kristilliset ajattelijat nostivat esiin uusia naiskuvia, uusia näkemyksiä seksuaalisuudesta, uusia naisen alistamisen malleja. Knuuttilla kyllä viittaa evankeliumiteksteihin ja teologian oppeihin, mutta luopuu niissä esiintyvien argumentaatiotyyppien esittelystä Plotinoksen hyväksi. Artikkelin yleisluontoisuutta täydentävät kuitenkin informatiiviset huomautukset ja kirjallisuusviitteet. Tenkku taas on tyytynyt kommentoimaan varsin lyhyesti kirkkoisien naisia koskevia mainintoja. Lukijalle olisi ollut kuitenkin hyödyllisempää hieman tarkempi ja systemaattisempi analyysi.

Teoksessa Patoluoto on ainoana kuromassa umpeen kirkkoisien ja liberalismien välimatkaa. Hänen mukaansa riittävä kuvaus naisesta vanhaeurooppalaisessa poliittisessa teoriassa saadaan kuvaamalla teorioita naisen asemasta perheessä. Patoluoto päätelee, että naisen asema tämän tradition sisällä on huono ja tradition vanhentuuessa myös huonontunut. Hyvän elämän ehtona nähdään yhteiskunnallinen toiminta, mutta naisilta se evätään. Patoluodon toisen, Rousseauin naiskuvaa käsittelevän kirjoituksen tarkastelu kuitenkin muistuttaa siitä, että pelkästään politiikan näkökulmasta syntyy vain ohut kuva filosofien naiskäsityksestä. Esimerkiksi oppineiden miesten naiseen suuntautuvalla naurulla, jota Patoluoto siteeraa Rousseau-artikkelissaan, on pitkä taustansa. Myös Stenius antaa siitä viitteitä Sokrateen ja Ksantipan suhteen avulla.

Liberalismin yhteydessä ymmärrys poliittisesta painotuu uudelleen. Polttopisteessä on nyt yksilö, hänen vapautensa ja oikeutensa. Pietarinen osoittaa, miten liberalistisen yhteiskuntafilosofian perustan laskijat myönsivät miesten ja naisten välisen periaatteellisen taseisuuden. Kuitenkin käsitys miehistä naisia keskimäärin neuvokkaampina ja voimakkaampina säilyi edelleen. Nämä avut, jotka olivat ratkaisevia oletetussa luonnon-tilassa, siirtyivät osallistumisen kriteereiksi myös poliittisesti järjestäytyneessä yhteiskunnassa. Vai onko miehillä naisten poliittista osallistumista vastaan sittenkin muita syitä? Pietarinen kysyykin, onko Spinozan väite vain »kova realismia» naisten poliittisen osallistumisen tiellä ole-

vista esteistä. Spinozan mukaan miehet ovat näet kiinnostuneita naisesta etupäässä vain seksuaalisesti. Naisen mukanaolo politiikassa johtaisi vain riitoihin, koska mies ei voi sietää naisensa osoittavan ystävällisyyttä muille.

Kaiken kaikkiaan naisten ja miesten poliittinen suhde ei näytä askarruttaneen paljoakaan varhaisia liberalisteja. Locken teoriassa on tosin oireita naisen perheroolin vahvistumisesta, mutta vasta J. S. Mill on ensimmäinen teoksessa kuvattu teoreetikko, joka on nimenomaisesti naisten ja miesten yhdenvertaisten perheroolien kannalla. Huomattakoon, että hänen kohdallaan on kristillisten oppien läsnäolo myös huomattavasti heikentynyt. Mill vaati myös aktiivisia poliittisia oikeuksia naisille. Kilpi ja Sintonen perustelevat Millin modernit katsomukset hänen kokemuksistaan ja filosofiasta käsin. Millin suhde Harriet Tayloriin vaikuttaa varsin suoraviivaisesti muuntaneen hänen käsityksiään naisen olemuksesta. Naisen luonteen todellinen toteutuminen oli estetty historiassa. Miesten ja naisten luontaisena erona Mill pitäisikin ainoastaan miesten suurempaa fyysistä voimaa.

Ehkä yllättävintä on yksilöllisen Rousseauin asettumisen perheenisän vallan kannalle. Tuttuja linjoja noudattaen perhe on hänelle yhteydessä muuhun yhteiskuntaan perheenpään välityksellä. Vaikka hän on Platonin jälkeen ensimmäinen teoksessa mukanaolevista ajatteliijoista, joka sanoo, ettei miehellä ja naisella ole älyllisiä eroja, hän ei kuitenkaan johda siitä yhteiskunnallisen tasa-arvon vaatimusta. Päinvastoin, hän pohtii laajasti naisen ja miehen erillistä olemusta ja kummallekin sukupuolelle tyypillisiä hyveitä.

Leila Haaparannan kuvauksessa Nietzsche taas näytetään kirjoittajana, joka on hyvin tietoinen naisesta ja naisen mahdollisuuksista kehittyä korkeatasoiseksi yksilöksi — myös ns. naiselliset avunsa säilyttäen. Käsitys ei ole ristiriidassa sen kanssa, että useimmat naiset tosiasiallisesti ovat Nietzschele orjamoraalin edustajia.

Terhi Lumpeen analyysi Marxin ja Engelsing kannanotoista naiskäsitykseen palauttaa korostuneesti teoksen yhteiskunnallisen perspektiivin. Tärkeä artikkelin sanoma on kumota marxismin sisälläkin vaikuttaneita vulgareja tulkintoja. Marx ja Engels ovat modernien ajatusten edustajia: historiallisen materialismin kanssa ei sovi yhteiskunnallisen perspektiivin. Tärkeä artikkelin sanoma on kumota marxismin sisälläkin vaikuttaneita vulgareuksien myöntämistä naisille, minkä toteuttamisen he kuitenkin näkevät mahdolliseksi vain sosialistisessa yhteiskunnassa.

Lumpeen tulkitsema Marx ja Engels nousevat teoksessa käsitellyistä lukuisista ajatteliijoista esiin henkilöinä, jotka voimakkaammin korostavat tunnetta perhettä ja avio- puolisoita yhdistävänä tekijänä. Rakkauden korostamisen rinnalla on heidän ajattelunsa toinen moderni piirre se, että puolisoitten välinen rakkaus on samanarvoisten ihmisten välistä rakkautta.

Teos antaa kuvan siitä, etteivät naiskäsitykset ole ke-

hittyneet missään suoraviivaisessa mielessä kuvattujen runsaan 2000 vuoden aikana, eivät edes esimerkiksi rinnan demokraattisen ajattelutavan nousun kanssa. Platonin ja Rousseau'n ajatukset ovat ennen muuta vastalauseita helpoille historiallisille yleistyksille. Teoksesta puuttuvien klassikoiden analyysi olisi saattanut vieläkin monimutkaistaa kuvaa. Esimerkiksi renessanssin ajattelijoiden naiskäsitusten luotailu tai Kantin, Schopenhauerin ja Kierkegaardin tarkastelu olisivat varmasti ainakin rikkooneet puhtaana »poliittisen» tarkastelutavan kahleita ja tuoneet teosta lähemmäksi modernia ajattelua.

Teoksessa on useita heterogeenisiä aineksia. Traditionaalisesta filosofisesta lähestymistavasta poiketen siinä on paljon historiallista, selittävää materiaalia. Sokrateen aviollisia vaikeuksia, J. S. Millin tarinaa sekä eräitä kevyehköjä viittauksia lukuunottamatta yksi tyyppillinen selittävän aineksen tyyppi, henkilöhistoria, on kuitenkin huomiota herättävästi poissa. Heterogeenisuus on kuitenkin muuten arvioitava teoksen rikkaudeksi. Filosofien naista koskevat puheenvuorot eivät taivu helppoihin kaavoihin. Teos on mielenkiintoinen filosofien naiskäsitusten analyysinä. Mielenkiinto ei kuitenkaan tyhjene yksin siihen. Teos on stimuloiva koonnos myös yleisen aatehistoriallisen tutkimuksen kannalta.

PIRKKO HAAPANEN